

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Rebels with a Greek cause' Lord Byron en de filhellenen

Gouw, P.

Citation

Gouw, P. (2021). 'Rebels with a Greek cause': Lord Byron en de filhellenen. *Lychnari*, 35(3), 24-30.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3281417>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3281417>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Lord Byron en de filhellenen

Rebels with a Greek cause

Lychnari staat dit bijzondere herdenkingsjaar uitgebreid stil bij de Griekse Opstand (1821-1832), waarbij ingegaan wordt op enkele sleutelgebeurtenissen en belangrijke personages. Ditmaal aandacht voor de buitenlandse steun aan de Opstand, in het bijzonder de vrijwilligers die naar Griekenland kwamen om mee te strijden.

PATRICK GOUW
KAARTWERK: UVA-KAARTENMAKERS

Veel hedendaagse bezoekers aan het centrum van Athene zullen eraan voorbijlopen, het standbeeld bij de kruising van de drukke (koningin) Amalia en Olga boulevards. Maar hier, tussen het groen van de Nationale Tuinen en het Záppion terrein, wordt eer bewezen aan de Brit George Gordon (1788-1824), beter bekend als de flamboyante dichter Lord Byron. De marmeren beeldengroep uit 1895 verbeeldt een gezeten half naakte vrouwenfiguur, de personificatie van het 'dankbare Griekenland', die een palmtak op zijn hoofd plaatst. Niet veel verderop, in de Plaka, leidt de οδός Βύρωνος naar het – niet meer bestaande – klooster waar hij enige tijd verbleef tijdens een lang bezoek aan Athene. En elders in de stad is zelfs een hele wijk (Βύρωνας) naar hem genoemd. Niet zonder reden, want de dankbaarheid jegens By-

ron als bekendste representant van de filhelleense beweging is altijd groot geweest. Maar wat dreef hem en zijn volgelingen om zich zo gepassioneerd in te zetten voor de Griekse Onafhankelijkheidsstrijd?

'Grecomania' in West-Europa

Sinds de herontdekking van de klassieke Oudheid in de Renaissance waren aristocraten en intellectuelen op zoek gegaan naar de fysieke overblijfselen van die oude wereld. In de 17^e en de 18^e eeuw waren hun zogenaamde 'Grand Tours' hoofdzakelijk gericht geweest op de Romeinse beschaving in Rome en Italië. Vanaf circa 1750 verlegde men echter de belangstelling naar Griekenland, omdat in de antieke Griekse kunst, literatuur en staatsinrichting de werkelijke bakermat van de westerse cultuur werd gezien. Met name de sterk geïdealiseerde Atheense democratie, als verondersteld summum van politieke vrijheid en onafhankelijkheid, diende als inspiratiebron en gids voor de vrijheidsbewegingen die overal in Europa de kop opstaken. Een strikte navolging van 'het Gouden Tijdperk van Hellas' werd voor velen dan ook het nieuwe ideaal.

Dit bracht een 'filhelleens' klimaat van ongekende productiviteit teweeg: de publicatie van reisverslagen, vertalingen en nieuwe uitgaven van klassieke literatuur, het uitvoeren van 'archeologische' verkenningen (vaak gepaard gaand met grootschalige kunstroof!) en het optrekken van neoclassicistische gebouwen in Europese hoofdsteden (bijvoorbeeld München). Tegelijkertijd leidde de westerse 'Grecomania' tot de gedachte dat de contemporaine Grieken de directe nakomelingen waren van de grote geesten uit de bloeitijd van de Griekse beschaving (5e eeuw v. Chr.), zoals Perikles, Aeschylus en Sokrates. In die zienswijze was het voor tijdgenoten onbestaanbaar dat het vrijheidslievende Griekse volk nog langer zou moeten zuchten onder Ottomaanse heerschappij.

Filhellenisme in actie

Het uitbreken van de opstand in 1821 leidde dan ook tot geestdriftige activiteiten onder westerse intellectuelen, die hoopten dat de gedroomde herleving van het antieke Griekenland nu daadwerkelijk gestalte zou gaan krijgen. Vooral

Odós Výronos, Byronstraat | FOTO: AUTEUR

Mooi Griekenland, relik uit beter tijden,
Onsterfelijk, maar prooi der barbarij!
Wie zal uw zonen nu ten oorlog leiden
En wie bevrijdt u uit de slavernij?

Lord Byron, *De omzwervingen van jonker Harold*, ll.73; vert. Ike Cialona

Griekenland met Byron in Athene
FOTO: DEPOSITPHOTOS

Pistool van Lord Byron | FOTO: BENAKI MUSEUM

het tirannieke en onmenselijke karakter van het Ottomaanse bewind in Griekenland. Er bestond sinds de Kruistochten een lange traditie om 'de Turk' als barbaar te zien, iemand die de dappere en deugdzaame Grieken mishandelde en afperste, en vrouwen, kinderen en jongens tot slaaf maakte. Voor enige nuance was in dit beeld, al dan niet bewust, geen ruimte.

Een ander veelgehoord argument voor interventie was van religieuze aard en belichtte een post-klassieke erfenis van het oude Griekenland, namelijk het christendom. Hoewel orthodox bezag men de Griekse tijdgenoten wel degelijk als medechristenen, wier geloofsuitoefening ernstig zou worden bedreigd door hun islamitische overheersers. De strijd werd door sommigen dus ook gelegitimeerd als een religieuze oorlog.

Ondersteuning van de opstandelingen

Veel auteurs van pro-Griekse werken schreven vanuit hun lidmaatschap van filhelleense comités, waarvan er in de eerste jaren van de opstand enkele honderden werden gevormd in heel Europa. Duitsland en Zwitserland liepen hierbij voorop, maar andere landen volgden al spoedig. De officiële proclamatie van president James Monroe, waarin hij zijn goedkeuring uitsprak over de Griekse vrijheidsstrijd, betekende het begin van diverse comités in de Verenigde Staten, bijvoorbeeld in Boston, New York en Philadelphia. In de noordelijke Nederlanden ontstond er in 1825 het *Centrale Comité tot Ondersteuning der Grieken*, gevestigd in Den Haag.

Via dit soort lokale organisaties werd opgeroepen om geld te doneren aan de goede zaak. Ook organiseerde men benefietconcerten en manifestaties. Men slaagde er langs deze weg in om grote bedragen bijeen te brengen, die werden aangewend om wapens, munitie, voedsel en medicijnen te leveren aan de opstandelingen. De Zwitserse bankier Jean Gabriel Eynard fungeerde hierbij als financier en centrale tussenpersoon, omdat hij via zijn vele contacten ter plaatse de bevoorrading in het tot chaos vervallen Griekenland op gang wist te houden. Veel welgestelde filhellenen gingen ook over tot het verstrekken van leningen uit eigen zak aan de provisionele Griekse regering. Weer anderen verleenden steun aan Griekse vluchtelingen die hun vaderland ontvlucht waren.

Ten strijde

Een selecte groep sympathisanten ging nog een stap verder. Naar schatting 1200 filhellenen reisden daadwerkelijk af naar Griekenland met de intentie om deel te nemen aan de gewapende strijd. Een van hen, de Amerikaanse medicus Samuel Gridley Howe, gaf in zijn memoires een treffende typering van het bonte en weinig samenhangende gezelschap dat hem daar omringde:

'What an assemblage of romantic, adventurous, restless, crackbrained young men from the four corners of the world! How much courage and talent to be found among them, but how much more of pompous vanity, of weak intellect, of mean selfishness, of utter depravity!'

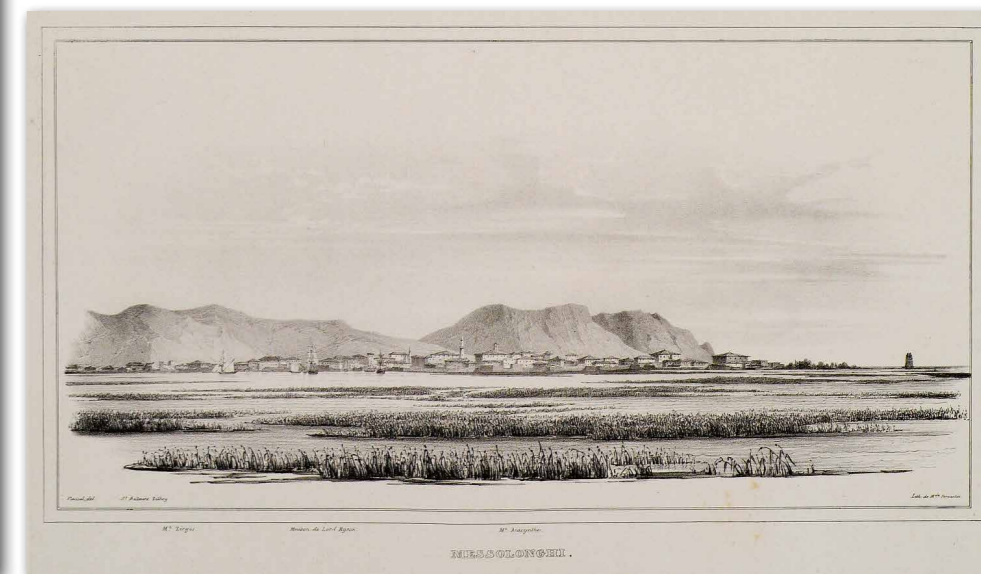
in Frankrijk en in de Duitse staten nam deze beweging een hoge vlucht.

Aanvankelijk stonden de filhellenen echter alleen in hun enthousiasme voor de Griekse vrijheidsstrijd. Veel van hun conservatieve regeringen vreesden dat onrust op de Balkan de betrekkingen met het Ottomaanse Rijk zou schaden. Veel landen hadden grote handelsbelangen in de Levant (het oostelijke Middellandse Zeegebied) en wensten die niet op het spel te zetten. Bovendien was er in de nasleep van de Napoleonische oorlogen, waarin Europa op zijn grondvesten had geschud, bij het Congres van Wenen (1815) een Europees machtsevenwicht tot stand gekomen dat juist de eerdere staatkundige status-quo had hersteld en revolutionaire tendensen wenste tegen te gaan. Er waren desalniettemin wel degelijk Europese politici met pro-Griekse sympathieën, zoals de Franse minister van Buitenlandse Zaken Chateaubriand en zijn Britse collega George Canning, maar zij lieten hun persoonlijke gevoelens minder zwaar wegen dan het staatsbelang.

De filhellenen was er dus alles aan gelegen om de publieke opinie te beïnvloeden. Dit leidde tot een stortvloed aan publicaties, in de vorm van boeken, pamfletten en dichtwerken. Hun oproep tot steun voor de Griekse zaak leunde op drie pijlers. Enerzijds was er de – zwaarwegende – morele 'erschuld' om iets terug te doen voor de grondleggers van de westerse beschaving. Anderzijds werd er gewag gemaakt van

Samuel Gridley Howe (1801-1876), Amerikaans arts en filhelleen | Brown University

Gezicht op Mesolongi, Otto Magnus von Stackelberg, 1854

Meer over Lord Byron en de Griekse Opstand valt te beluisteren in de podcast Radio Horzelnest: bit.ly/meeroverbyron

Het werd de buitenlandse vrijwilligers overigens niet gemakkelijk gemaakt om uit te reizen: op instigatie van de Oostenrijkse staatsman Von Metternich (dé grote architect van het Congres van Wenen) werden door diverse regeringen de grenzen gesloten voor dit type reizigers.

Velen van hen raakten bij aankomst in Griekenland al snel hevig gedesillusioneerd. Hun geromantiseerde beeld van 'Hellas', dat vaak het geestesproduct was van schrijvers, dichters en denkers die enkel vanuit hun studeerkamers opereerden, bleek totaal niet overeen te stemmen met de werkelijkheid. De contemporaine Grieken bleken in weinig tot niets op hun zo geïdealiseerde, vermeende voorvaders uit de Oudheid te lijken.

De opstandelingen raakten na de aanvankelijke successen van 1821 en 1822 (zie *Lychnari* 2021-2) hopeloos verdeeld over de te volgen tactiek en de verschillende krijgsheren opereerden met evenveel vuur mét als tegen elkaar. Daarnaast werden de vrijwilligers met hun goedbedoelde militaire adviezen lang niet altijd vriendelijk onthaald. Slechts één keer, in de

slag bij Peta (16 juli 1822), vochten ze daadwerkelijk mee tegen de Ottomanen. Het werd een vernietigende nederlaag en veel van de westerse officieren en soldaten sneuvelden.

Ondanks hun slechte ervaringen ter plaatse zagen de overgebleven filhellenen hun zaak echter wel gerechtvaardigd worden door het hardhandige Ottomaanse optreden tegen de opstandelingen en de burgerbevolking. Met name de gebeurtenissen op Chios (Scio) leidden tot grote internationale verontwaardiging. Op dit eiland in de Egeïsche Zee werd in het voorjaar van 1822 een lokale opstand neergeslagen, waarna bij wijze van represaille niet minder dan twintigduizend inwoners vermoord werden en enkele tienduizenden mannen, vrouwen en kinderen in slavernij weggevoerd. Berichten over die slachtpartij haalden de krantenkoppen in alle Europese hoofdsteden en brachten de filhelleense pennen andermaal in beweging.

Flamboyante bewonderaar van Griekenland

Van doorslaggevend belang was het optreden van één man: de Britse schrijver, dichter en politicus George Gordon, beter bekend als Lord Byron. Als absolute superster van de Romantiek had hij met zijn meesterwerk *Childe Harold's Pilgrimage* (1811) – het resultaat van een eigen 'Grand Tour' langs onder andere Ioánnina, Delphi en Athene – in hoge mate bijgedragen aan de veelgehoorde wens tot herleving van de klassieke Oudheid. Het bezoek maakte een verpletterende indruk op hem. En waar veel van zijn standgenoten met misbaar naar de lokale bevolking hadden gekeken, had Byron wel compassie met de contemporaine Grieken. Bovendien zag hij in hun strijd de uitgelezen gelegenheid voor het vervullen van zijn eigen lotsbestemming.

Odos Filellinon | FOTO: WIKIMEDIA

Ontvangst van Lord Byron in Mesolongi, Theodoros Vryzakis, 1861 | Nationale Pinakothek, Athene

Geheel in stijl met zijn literaire leidmotief, de eenzame held die het opneemt voor de onderdrukten, trok ook hij naar Griekenland. Via Kefaloniá kwam hij aan in Mesolongi, de stad aan de westkust die onlosmakelijk verbonden is geraakt met het heroïsche verzet van de burgerbevolking tegen de Ottomaanse bezetter. Byron kwam niet met lege handen: uit eigen middelen bracht hij € 20.000 mee, destijds een behoorlijk bedrag. Ter illustratie: om dat laatste kapitaal te kunnen schenken, verkocht hij zelfs zijn landgoed Rochdale Manor! Maar zijn missie was niet enkel persoonlijk. Namens het *London Greek Committee* was hij gerekruteerd om met het aanbod van een zeer substantiële lening (€ 800.000) contact te leggen met het voorlopige bestuur van de opstandige natie.

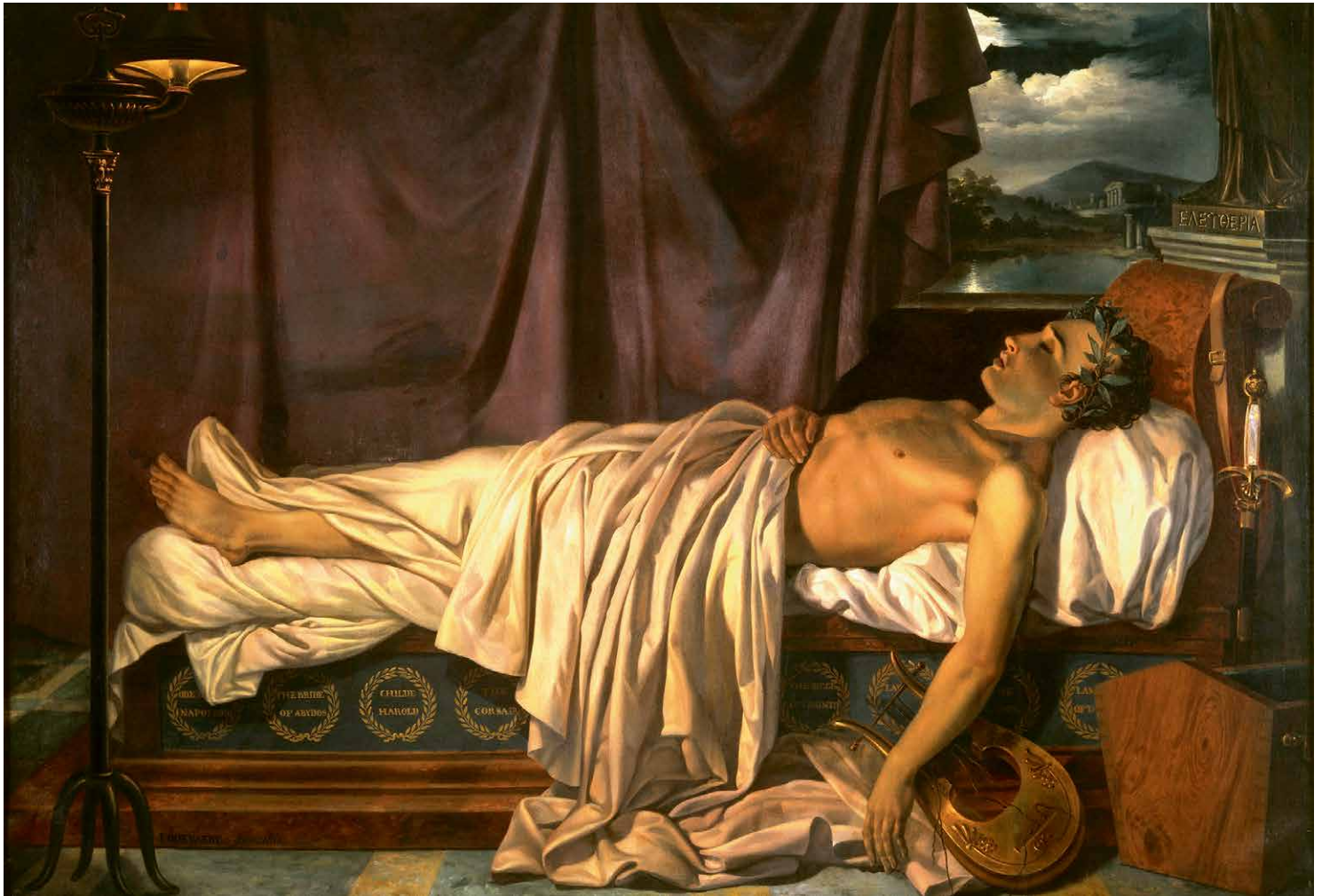
'I did not come here to join a faction, but a nation!'

Begin januari 1824 landde Byron in de lagune van Mesolongi, een historische gebeurtenis die door de Griekse schilder Theodoros Vryzakis prachtig werd vereeuwigd. Naast de slechte leefomstandigheden, die het gevolg waren van de moerassen rondom de stad, bleek al snel dat hij in een politiek wespennest verzeild was geraakt. Er heerste chaos en de rivaliserende facties brachten de hele onderneming in gevaar. Byron zag in dat de Opstand zich op een keerpunt bevond:

'It pains me exceedingly to hear that the internal dissensions of Greece still continue... Greece now faces these three courses: to win her liberty, to become a Colony of the sovereigns of Europe, or to become a Turkish province... If Greece wants to become forever free, true, and Independent she had better decide now, or never again will she have the chance, never again. Believe me with the utmost esteem and respect.'

Mede door de interne conflicten slaagde Byron er niet in om – zoals hij vurig gewent had – serieuze militaire operaties op touw te zetten, aan het hoofd van zijn eigen bataljon. Zijn speciaal voor dit doel in Genua vervaardigde wapenuitrusting zou uiteindelijk ongebruikt blijven. Het weerhield hem er niet van om zich dag en nacht voor de Opstand in te zetten, van eindeloze politieke bemiddelingen tot het vrijkopen van krijgsgevangenen en humanitaire ondersteuning aan Griekse vluchtelingen die in Mesolongi een toevluchtsoord vonden. Op een zeker moment financierde hij praktisch alle activiteiten in de stad.

Maar zijn toch al broze gezondheid, die zich van jongs af aan had gemanifesteerd, verslechterde zienderogen. Na de zoveelste paard-rij-tocht in kletsnat weer kreeg Byron hoge koorts en pijn. De volgende dagen kreeg hij van zijn artsen een bizarre verzameling medicatie toegediend, maar het waren vooral de vele aderlatingen (in die tijd zeer gangbaar) die hem ten dode opgeschreven maakten. In de vooravond van paasmaandag, 19 april 1824, stierf de jonge dichter en grecofiel. Hij werd 36 jaar oud. Ironisch genoeg betekende zijn dood hernieuwd leven voor de Opstand.

Lord Byron op zijn sterfbed, Joseph Denis Odevaere (c. 1826) | Groeningemuseum, Brugge

Slagschaduw en impact

Hoewel Byron er niet in slaagde om zich militair te onderscheiden, heeft zijn status als held én martelaar van '1821' daar niet onder geleden. Integendeel, want ondanks de onvermijdelijke mythevorming was zijn optreden in Mesolongi van grote en niet te onderschatten waarde voor de Opstand. Niet alleen fungeerde hij ter plaatse als financier en 'talisman' voor de opstandelingen, maar daarnaast vestigde zijn status als wereldwijde bekendheid en literaire superster permanent de aandacht op de Griekse zaak. Het optreden van Byron inspireerde andere grootheden als Alexander Poesjkin en Victor Hugo en blies het actieve filhellenisme nieuw leven in. Veel van zijn bewonderaars besloten nu naar Griekenland te komen om zich – zoals bijvoorbeeld in het geval van de eerdergenoemde arts Samuel Gridley Howe – nog jarenlang verdienstelijk te maken in de strijd én bij de opbouw van de Griekse natiestaat.

De laatste jaren wordt ook steeds meer benadrukt hoezeer Byron de koers van het conflict daadwerkelijk heeft bepaald, zonder zich daar overigens bewust van te zijn. Maar zijn rol als vertegenwoordiger van het broodnodige, eerste buitenlandse kapitaal bleek achteraf van doorslaggevend belang, en wel in het interne conflict tussen de 'modernisten' en de krijgsheren dat het welslagen van de Opstand in 1823 en 1824

zo in gevaar had gebracht. Beide groeperingen dongen naar 'zijn' hand (en portemonnee!), maar Byrons keuze voor de westers georiënteerde Aléxandros Mavrokordatos boven de kleftenleider Theódoros Kolokotronis (tot dan toe zo succesvol, zie *Lychnari* 2021/2) bleek de opmaat voor de beslissende Europese interventie van de laatste oorlogsjaren. Zonder steun van de grote mogendheden was onafhankelijkheid voor Griekenland simpelweg niet mogelijk, en de 'slagschaduw' van Byron op de publieke opinie was daar zeker mede debet aan.

Op een voetstuk

De vroegtijdige en geheroïseerde dood van de bekendste aller filhellenen beschermde hem tegen (mogelijke) latere smetten op zijn blazoën; de ideale figuur dus om als buitenlandse held in het nationale pantheon van '1821' te fungeren. En dus zullen de standbeelden, pleinen en straten in Griekenland met recht de herinnering aan hem levend houden. Of voor wie het opschrift van de beeldengroep in de Nationale Tuin van Athene wél bemerkt: Η Ελλάδα (ευγνωμονούσα) τον Βύρωνα, 'Griekenland betuigt haar dankbaarheid aan Byron.' 🇬🇷

In het volgende nummer: de laatste oorlogsjaren en Griekenland onder koning Otto.